

Bölüm 22

HEKİM VE HEMŞİRELERDE ÖLÜM KAYGISI

Mehmet Ali KURÇER¹

Zeynep ERDOĞAN²

GİRİŞ

Yaşayan tüm canlılar için var olan bir gerçek olan ölüm, canlıların yaşamsal faaliyetlerinin geri dönüşsüz olarak sona ermesi , hayatın sonu, yaşamın sona ermesi veya herhangi bir canlının yaşamının tamamen ve net bir şekilde sona ermesi olarak tanımlanmıştır^{1,2-4} Ölüm yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır. Doğum gibi ölüm de kişinin kendisinin tecrübe edebileceği bir olay değildir. Yani ölümlü ancak insanların onu nasıl düşündüğüyle ve başkasının ölümünde hissettiği duygular ile tanımak mümkün olabilir.⁵İki ayrı kavram olarak değerlendirilse de ölüm ve yaşam birbirini tamamlayan bir bütündür.⁶ Doğumdan itibaren geçen her an aslında ölüme doğru giden bir süreçtir.⁷ İnsanların zihinlerinde oluşturdukları ölüm kavramı dinsel, felsefi, ahlaksal ve hukuksal birçok alanda onların davranışlarını ve yaşam tarzlarını oluşturmuştur.^{8,9} İnsanların ölüm algıları, çevresinde görmüş olduğu ölüm olaylarına bağlı olarak geliştirdiği kişisel tecrübelerine, yaş döneminin gelişimsel özelliklerine, inandığı dini ve kültürel değerlere göre şekillenmektedir.

Bu nedenle, ölüm algısı, her birey için kendine özgü oluşur ve başkalarının ölüm algılarından bağımsızdır.¹⁰

ÖLÜM KAVRAMI

Ölüm kavramı karmaşıktır ve tanımlayabilmek zordur. İnsanlık, varoluşundan beri çağlar boyunca ölüm üzerine düşünmüş ve ölümü sorgulamıştır. Aslında ölümün düşünülmesi ve sorgulanması yaşamın daha anlamlı yaşanmasını ve manevi değerlerin oluşturulmasını da sağlamaktadır.¹¹

¹ Prof. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı ABD, kurcer@hotmail.com

² Dr. Öğretim Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ahmet Erdoğan Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, zeynerdogan@hotmail.com

kaçınılmazdır. Birçok meslek grubuna verilen ama sağlıkçılardan esirgenen “Sağlıkta Yıpranma Payı” özellikle ölüm kaygısıyla her gün yüzleşen sağlık personeline verilmesi gerekliliğinin belki de en önemli gereğesidir.

KAYNAKLAR

1. Yalom, I. (2011). Varoluşçu Psikoterapi, çev: Zeliha İyidoğan Babayiğit Kabalacı Yayıncılık, İstanbul, 345-64
2. Hançerlioğlu, O., (1985). Felsefe Ansiklopedisi, 1. Basım, *Remzi Kitabevi*, İstanbul, 165-82,
3. Longman-Metro Active Study Dictionary of English (1993), Longman Group, England.
4. Doğan, M. , (1982). Türkçe Sözlük, Birlik Yayınları, Ankara.
5. Hökelekli, H. (1991). Ölüm ve ölüm ötesi psikolojisi. *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi*, 3(3), 151-65
6. Jung, G.C. (1997) Ruh ve ölüm, Çev: Gürol E., Ed. Analitik Psikoloji, *Payel Yayınevi*, İstanbul, 97-112.
7. Yakıt, İ. (2013). Batı düşüncesi ve Mevlana. 3. Baskı, *Ötüken Yayınları*, 88-101.
8. Baltaglia, B. (1997). Cultural views on death and dying, part 2. *Cross Cultural Connection*, 3(2),1-3.
9. Bramsted, K.A. (2001). Resisting the blame game: visualizing the high cost of dying and accepting the duty of technology stewardship for all patient populations. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 33(3): 53-9.
10. Okyayuz, U.(1995). Ölüm ve ölümcül hastalık. *Kriz Dergisi*,3(1-2), 185-89.
11. Kübler, Ross, E.(1997). Ölüm ve ölmek üzerine. Çev. Ed. Banu Büyükal, *Boynier Holding Yayınları*, İstanbul, 214-38.
12. Geçtan, E. (1988). Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar, *Remzi Kitabevi*, 7. Baskı, İstanbul, 286-94.
13. Hick, J. (1990). Değişen ölüm sosyolojisi. Çev. Turan Koç, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,7, 235-49.
14. Ünal, M.S. (2011). Zamansız ölüm: geleneksel ve modern toplum karşılığında ölümün yeri. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 11(2), 121-33.
15. Göka, E. (2009). Ölme: ölümün ve geride kalanların psikolojisi. *Timaş Yayınları*, İstanbul, Birinci Baskı, 66-71.
16. Çakırcalı, E.(2000). Hasta bakımı ve tedavisinde temel ilke ve uygulamalar. 3. Baskı, *İzmir Güven & Nobel Tıp Kitabevleri*, İzmir, 83-94.
17. Işıkhani, V. (2008).Terminal dönemdeki kanser hastalarının ölüm yeri tercihleri. *Türk Onkoloji Dergisi*, 2008, 23(1), 34-44.
18. Sadock, B.J.,& Sadock, V.A.(2007) Kaplan & Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry, Sekizinci Baskı, (Çeviri ed. : H Aydın, A Bozkurt) *Güneş Kitabevi*, Ankara. 1158-60.
19. Estes, W. K., & Skinner, B. F. (1941). Some quantitative properties of anxiety. *Journal of Experimental Psychology*, 29(5), 390-400. <https://doi.org/10.1037/h0062283>.
20. Rachman, S. (2004). Anxiety. Hove: Edition: 2nd Psychology Press; New York: Taylor & Francis, 303-12
21. Özkan S.(1993). Psikiyatrik tıp, konsültasyon liyezon psikiyatrisi, *Roche Yayınları*, İstanbul, 194-15.
22. Briere, J.A. & Scott, C. (2016). Travma terapisinin ilkeleri. Editör: Cem Tüzün, *Bilgi Üniversitesi Yayınları*. İstanbul, 364-408
23. American Psychological Association, APA. Anxiety. <http://www.apa.org/topics/anxiety/index.aspx> (Erişim Tarihi 16.02.2020)

24. Erdemir, F. (2012). Hemşirelik tanıları el kitabı, 13. Baskı, *Nobel Tıp Kitabevleri*, İstanbul, 78-83
25. Freud, S.(1993). Genel nevroz öğretisi. psikanalize giriş. Çeviri: Kotagel G. *Yaprak Yayın*, İstanbul, 76-84.
26. Cüceloğlu, D. (2004) İnsan ve davranışı, psikolojinin temel kavramları, Remzi Kitabevi, 13. Baskım, İstanbul, 114-25
27. Aiken, L.R. (2000). Dying, death, and breavement. New York
1. Psychology Press, Fourth edition, 367-76. <https://doi.org/10.4324/9781410606143>
28. Kocabaşoğlu, N.(2007). Anksiyete bozukluklarına acil yaklaşım.
2. takip ve tedavisi. *Türkiye Klinikleri J Surg Med Sci*,3(42):24
29. Arkonaç, O. (1999). Açıklamalı psikiyatri sözlüğü. Nobel Tıp
3. Kitabevleri, İstanbul,.36-37.
30. Uzbay, İ.T. (2002). Anksiyetenin nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 5 (Ek Sayı:1), E5-E13.
31. Yaparel, R., Yıldız, M. (1998) Ölümle ilişkin depresyon ölçeğinin Türkçe çevirisinin normal popülasyonda geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 9(3):198-204.
32. Karaca, F. (2000). Ölüm Psikolojisi. *Beyan Yayınları*, 1. Baskı İstanbul, 257-63
33. Gerald, C.(2015). Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları. Çeviren: Tuncay Ergene, *Mentis Yayıncılık*, 8.Baskı, Mentis Yayıncılık, Ankara, 149-163
34. Cevizci, A., (1997); Felsefe Sözlüğü, *Ekin Yayınları*, 2. Baskı, Ankara.
35. Kızılkaya, M., & Koştu, N.(2006). Yaşlılıkta ölüm kavramı ve hemşirelik yaklaşımı. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9, 69-74
36. Özen, D. (2008). Huzurevinde yaşayan yaşlılarda ölüm kaygısının günlük yaşam işlevlerine etkisi. Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç Dr. Özlem Işıl, İstanbul
37. Kramer, R.(1995). The birth of client-centered therapy: Carl Rogers, otto rank, and” the beyond. *Journal of Humanistic Psychology*, 35.54-110.
38. Tomer, A. (1992). Death anxiety in adult life, theoretical perspectives. *Death Studies*, 16(6), 475-506.
39. Lester, D.&Castromayor I(1992) The construct validity of Templer's death anxiety scale in Filipino students. *J Soc Psychol*, 133(1), 113-114.
40. Tang, C.S., Wu,A.M.S.,&Yan,E.C.W. (2002). Psychosocial correlates of death anxiety among chinese college students, *Death Studies*, 26, 491-99.
41. Abdel-Khaleki, A.M.,&Tomas-Sabado, J. (2005) Anxiety and death anxiety in Egyptian and Spain nursing student. *Death Studies*, 29(2),175-69.
42. Beck, T.A. & Emery, G. (2006). Anksiyete bozuklukları ve fobiler, bilişsel bir bakış açısı. Öztürk, V. (Çev.). *Litera Yayıncılık*, İstanbul, 68-72.
43. Stein, DJ, & Hollander E.(2001). Textbook of anxiety disorders. The American Psychiatric Publishing, Washington DC,403-11.
44. Koestenbaum, P.(1998). Ölümle yanıt var mı? Çev: Akgünlü Y. İstanbul, *Okyanus Yayıncılık*, 53-66.
45. Kübler-Ross, E. (1987). Büyümenin son aşaması: ölüm. *Ruh ve Madde Yayınları*, İstanbul, 71-76
46. Lundh, L.G., & Radon, V., (1998). Death anxiety as a fonction of belief in an afterlife: a comparison between a questionnaire measure and a Stroop measure of death anxiety. *Personality and Individual Differences*, 25,487-94.
47. Işıl, Ö.,&Karaca, S.(2009). Ölüm yaklaşırken yaşananlar ve söylenebilecekler: bir gözden geçirme. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(1), 82- 88.
48. Feifel, H. & Branscomb, A.B. (1973). Who's afraid of death? *Journal of Abnormal Psychology*, 81(3), 282-88
49. Köknel, Ö.(2004). Korkular takıntılar saplantılar. *Altın Kitaplar* İstanbul, 98-107.
50. Teke, A., Uçar, M., Demir, C., Çelen, Ö.& Karaalp, T. (2007). Bir eğitim hastanesinde görev yapan hemşirelerin hasta hakları konusundaki bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi. *TSK Korumucu Hekimlik Bülteni*, 6(4), 259-66.

51. Erdemir F.(1998). Hemşirenin rol ve işlevleri ve hemşirelik eğitiminin felsefesi, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(1), 59-63.
52. Erdoğan, M.Y., Özkan, M.(2007). Farklı dini inanışlardaki bireylerin ölüm kaygıları ile ruhsal belirtiler ve sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler, *İnönü Üniv Tıp Fak Derg*, 14,171-79.
53. Turgay, M. (2003). Ölüm korkusu ve kişilik yapısı arasındaki ilişki. Doktora Tezi. *İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, 2003.
54. Koustelios, A. (2001). Personal characteristics and job satisfaction of Greek teachers. *The international Journal of Educational Management*, 15(7), 354-58.
55. Tanrıdağ, R.S. (1998). Hemşirelerin ölüm kaygıları ve genel kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2,37-40.
56. Eke S.(2003). Farklı mesleklerde çalışanların ölüm kaygılarının karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, 2003.
57. Philippe, A.(1991). Batılının ölüm karşısında tavırları. Çev. M. Ali Kılıçbay. *Gece Yayınları*, Ankara, 12-23.
58. De Araujo, M.M.T., & Da Silva, M.J.P.(2004). Nursing the dying: Essential elements in the care of terminally ill patients. *International Nursing Reviews*, 51, 149-58.
59. Sabom, B.M.(1992). Ölüm Anıları, *Ruh ve Madde Yayınları*, (Çeviren Konyalıoğlu E.
60. Urden, L.D., Stacy, K.M. & Lough, M.E. (2006) Thelan's critical care nursing diagnosis and management. 5th Edition, Mosby, Missouri.
61. Ertufan, H. Hekimlik Uygulamalarında Ölümle Karşılaşma Sıklığının Ölüm Kaygısı Üzerine Etkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi, İzmir, Ege Üniversitesi, 2008.
62. Engel G. L. (1954). Selection of clinical material in psychosomatic medicine: the need for a new physiology. *Psychosom Med.*, 16(5),368-73. DOI: 10.1097/00006842-195409000-00002
63. Verwoerd, A. & Elmore, J.L.(1967). Psychological reactions in fatal illness. 1. the prospect of impending death. *Journal of The American Geriatric Society* 15, 9-19.
64. Verwoerd, A. (1966). Communication with the fatally ill, Thomas Publish, 183-87.
65. Weisman, D.A. (1974). The realization of death, *Jason Aronson*, New York, 207-208
66. White L. P.,(1977). Death and the physician: mortuis vivos docent, in new meanings of death, H. Feifel (ed.), *McGraw-Hill*, New York, 91-106.
67. Robbins, G.,F, McDonald, M.C. & Park, G.T. (1953). Delay in the treatment and diagnosis of physicians with cancer, *Cancer*, 6(3):624-6.
68. Alvarez, W. C.(1931). How early do physicians diagnose cancer of the stomach in themselves?, *Journal of the American Medical Association*, 97, 77.
69. Feifel H., Hanson, S.& Jones, R. (1967). Physicians consider death, *Proceedings of the 75th Annual Convention of the American Psychological Association*, 201-202.
70. Kumaş, G. (2005). Adana ilindeki çeşitli hastanelerin yoğun bakım ünitelerinde çalışan hemşirelerin ötenazi hakkındaki düşünceleri. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
71. Ertufan, H. (2008). Hekimlik uygulamalarında ölümle karşılaşma sıklığının ölüm kaygısı üzerine etkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir
72. Acehan G, Eker F. (2013). Levels of death anxiety, death related depression of health personnel providing emergency medical services and their coping methods. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 4, 27-35 DOI: 10.5505/phd.2013.07379
73. Çelikdal, G., Kurçer, MA. (2019). Zonguldak Atatürk Devlet Hastanesi'nde çalışan doktor ve hemşirelerin ölüm kaygısı ile ölüme ilişkin depresyon düzeylerini etkileyen etmenler Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi, Zonguldak